

مطالعات موا د م خ د ر و اعتیاد در نظام آموزش و پژوهش ایران

علی حاجلی^۱

محمد عدلی زکریایی^۲

چکیده:

موضوع موا د م خ د ر، یکی از معضلات جامعه بشری به شمار می‌رود که همه جوامع را به خود مشغول کرده است. رشته‌های مختلف علمی هر کدام با توجه به حدود علمی خود به این موضوع پرداخته‌اند. در این مقاله، ضمن بررسی مجموعه پژوهش‌ها، پایان‌نامه‌ها، گزارش‌های کاربردی، مقالات و طرح‌های ملی انجام‌شده این سؤال توجه شده است که او لاً کدام‌یک از حوزه‌های علمی توجه بیشتری به این موضوع داشته و در ثانی این موضوع چگونه مورد بررسی قرار گرفته است. در مجموع ۳۷۰ پژوهش و مقاله مورد بررسی قرار گرفته که از میان بخش اعظم آن‌ها، پایان‌نامه دکتری و کارشناسی ارشد بوده است. در میان پایان‌نامه‌ها، دانشجویان رشته پزشکی بیش از دیگران به این موضوع پرداخته‌اند، حال آن که جامعه‌شناسان در انجام پژوهش سهم بیشتری داشته‌اند. با این وجود، مقالات ارائه شده در سمینارها و مجامع علمی غالباً از سوی پزشکان و دانشجویان پزشکی ارائه شده است. در مجموع با بررسی شاخص تولیدات علمی، می‌توان گفت علوم پزشکی در رتبه اول و سپس جامعه‌شناسی در رتبه دوم قرار داشته است و سایر حوزه‌های علمی مانند علوم تربیتی، روان‌شناسی و روان‌پزشکی در رتبه‌های بعدی قرار داشته‌اند. در آخرسه پژوهش ملی در حوزه جامعه‌شناسی که به این موضوع به طور مستقیم یا غیر مستقیم مرتبط بوده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: موا د م خ د ر، پژوهش، اعتیاد، مردم، نگرش‌سنجی.

۱- کارشناس ارشد علوم اجتماعی و مدیر گروه مطالعات اجتماعی موسسه جامعه و فرهنگ

۲- کارشناس ارشد جامعه‌شناسی و پژوهشگر اجتماعی

پدیده‌ی مواد مخدر و اعتیاد

مصرف مواد مخدر، پدیده‌ای با سابقه است. شاید نتوان به درستی تاریخی برای شروع مصرف مواد مخدر تعیین کرد؛ ولی در آثار برخی بزرگان می‌توان نام این مواد را یافت. برای مثال می‌توان به گفته‌های بقراط، رازی و ابن‌سینا از مصرف و فواید تریاک اشاره کرد؛ اما اعتیاد به مواد مخدر به عنوان یک وضعیت خاص، پدیدۀ نسبتاً جدیدی است که از اواخر قرن هجده و اوایل قرن نوزده میلادی شناخته شد ((Levine, 1979). پیش از آن در ادبیات مسیحی مصرف الکل و مواد مخدر به عنوان گناه یا جرم به حساب می‌آمد ((McKim, 1997. در ایران به استثنای برخی مقاطع تاریخی و نیز دوره اخیچکلگی مصرف مواد مخدر، جرم یا پدیده‌ای خلاف اعتقادات مذهبی به شمار نمی‌رفته است. خلاف آن، مصرف مواد مخدر به عنوان فعالیت فراغتی طبقات بالای جامعه به حساب می‌آمد و در برخی مناطق کشور به عنوان نیاز اقلیمی یا مطابق با فرهنگی محلی به شمار می‌رفت. در حال حاضر بنابر آمارهای رسمی، حدود دو میلیون مصرف‌کننده مواد مخدر در کشور وجود دارد. این در حالی است که طی دهه هفتاد، حدود دو میلیون نفر به جرم قاچاق و توزیع و یا مصرف مواد مخدر دستگیر و زندانی شده‌اند. بنابر آمارهای رسمی بیش از نیمی از زندانیان کشور به دلیل جرائم مربوط به مواد مخدر زندانی می‌باشند. در حالی که در افغانستان به طور روزانه بیش از هفت تن تریاک تولید می‌شود و حدود نیم تن آن در کشور کشف و ضبط می‌شود، همه روزه، سه الی چهار نفر بر سر راه مصرف مواد مخدر در کشور جان خود را از دست می‌دهند. علاوه بر آن، چشم‌انداز آینده بر اساس روندشناسی فعلی و نیز برآوردهای پیش‌بینانه چندان روشن نیست و حکایت از وخامت اوضاع دارد.

پژوهش در حوزه مواد مخدر و اعتیاد در ایران

موضوعات مرتبط با مواد مخدر یکی از موضوعات مورد توجه پژوهشگران و دانشجویان ایرانی بوده است. تا آنجا که پژوهشگران این تحقیق توانسته‌اند منابع مختلف را بررسی نمایند، ۱۵۶ پایان‌نامه، ۵۲ طرح پژوهشی و گزارش دولتی، ۱۲۸ مقاله ارائه شده در سمینار و ۳۵ مقاله چاپ شده در مجلات معتبر در زمینه مواد مخدر یا مرتبط با این حوزه مورد بررسی قرار گرفته است. به عبارت دیگر، ۳۷۰ پژوهش یا مقاله پژوهشی مورد بررسی قرار گرفته است. یکی از روش‌های تحلیلی جدید، «فرا تحلیل» است. صدیق (۱۳۸۲) در تعریف فرا تحلیل می‌گوید: «فرا تحلیل، یکی از تکنیک‌های تحلیلی پیشرفته است که امروزه نزد پژوهشگران از ارزش والایی برخوردار است. استفاده از برآیند یافته‌ها و نتایج تحقیقات و پژوهش‌های مختلف،

جهت برنامه‌ریزی و اداره بخشی از جامعه‌ایک ل آن، از متوین عواملی است که موجب اهم ت این نوع مطالعات شده است.» با استفاده از این تکنیک تحلیلی در واقع پژوهشگر به منابع پیشین مراجعه می‌کند و از آن‌ها، تحلیلی ارائه می‌دهد. وی در تحلیلی (همان) از برخی پژوهش‌های (مرتبط با علوم انسانی) حوزوا د م خ د ر، نتایج زیر را مورد اشاره قرار داده است:

۱- مبانی نظری پژوهشها شامل نظریه‌های جامعه‌شناختی (۵۱/۲٪) نظریه‌های روان‌شناسی (۱۵/۴٪) نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی (۳۰/۷٪) نظریه‌های زیست‌شناختی (۲/۵۷٪) بوده است.

۲- عوامل اعتیاد از نظر این پژوهش‌ها عبارت بوده‌اند از عوامل فردی (بیماری‌ها و اختلالات جسمی، نقیصه‌های بدنی، خستگی، بی‌خوابی و کم‌خوابی، عوامل جنسی، اختلالات و بیماری‌های روانی، اضطراب و افسردگی، ناکامی، محرومیت و واکنش غمگین، اختلالات شخصی‌تی)، عوامل محیطی و بیرونی (خانواده بزه‌کار، خانواده ازهم‌گسیخته، فوت مادر و پدر، غیبت والدین، طلاق، خانواده‌های پجمعی‌ت، ستیزه و اختلافات خانوادگی، فقدان روابط عاطفی در خانواده، مدرسه و محیط آموزشی نامطلوب، عضویت در گروه‌های فاسد و تقلید از همسالان، گروه دوستان معتاد، زندگی در مناطق بزه‌کار، بیکاری، دست‌پاره موا د م خ د ر، توزیع ناعادلانه ثروت، جنگ و تبعات آن، مهاجرت و تعارض فرهنگی به دست آمده، استعمار، فقر فرهنگی و پایین‌بودن سطح سواد، نابسامانی و آشفتگی‌های اجتماعی، رشد و پیشرفت بیرویه شهرنشینی و کاهش کنترل اجتماعی و تکنولوژی).

۳- درباره انگیزه‌ها و عو شبه مصرف موا د م خ د ر به این موارد اشاره شده است. افزایش توانایی جسمی، افزایش توانایی جنسی، اختلالات روان‌پزشکی درمان‌نشده دردهای جسمی مزمن، همانندسازی با بزرگ‌ترهادستری داشتن به پول هنگفت، تصورات نادرست نسبت به موا د م خ د ر، ایجاد احساسات ویه، عضویت در یک خرده‌فرهنگ برای کسب حمایت، مقابله با استرس، تشویق عضو معتاد خانواده.

این نتایج، نشان می‌دهد که پژوهش‌های انجام‌دهنده غالباً در یک طرح سیستماتیک به انجام طرح پژوهشی خود پرداخته‌اند؛ اما اکنون تلاش می‌شود تا در این بخش به جای توجه به پژوهش‌های علوم انسانی، کلیه پژوهش‌های انجام‌شده (تا آنجا که مورد شناسایی قرار گرفته‌اند) مورد بررسی قرار گیرند؛ البته این تحلیل را نمی‌توان به طور کامل یک فرا تحلیل نامید؛ چرا که در این بخش به نتایج و یافته‌های آن‌ها اشاره‌ای نخواهد شد؛ بلکه به پارادایم و الگوی پژوهشی در خصوص موا د م خ د ر توجه خواهیم کرد و وابستگی آن‌ها به حوزه‌های علمی را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

الف) همان طور که گفته شد پژوهش‌های مرتبط در سه دسته قرار می‌گیرند که عبارتند از پایان‌نامه‌های دکتری، فوق لیسانس و لیسانس (۱۵۶ پایان‌نامه)، پژوهش‌ها و گزارش‌های دولتی (۵۲ طرح پژوهش و گزارش دولتی) و مقالات پژوهشی ارائه شده در سمینار یا منتشر شده در مجلات (۱۶۲ مقاله پژوهشی).

ب) پایان‌نامه؛ از میان یکصد و پنجاه و شش پایان‌نامه، نود و شش پایان‌نامه در مقطع دکتری، پنجاه و پنج پایان‌نامه در مقطع فوق لیسانس و پنج پایان‌نامه در مقطع لیسانس به موضوعات مرتبط با موا د م خ د ر پرداخته‌اند. این تعداد پایان‌نامه به وسیله دانشجویان رشته‌های پزشکی، هنر و علوم انسانی تهیه شده است که در این میان دانشجویان رشته پزشکی بیش از سایرین به مسئله د م خ د ر توجه نموده‌اند. در حالی که بیش از دو سوم پایان‌نامه‌ها به وسیله دانشجویان علوم پزشکی نوشته شده است، مجموع پایان‌نامه‌های دانشجویان علوم انسانی تنها یک پنجم کل پایان‌نامه‌ها را تشکیل می‌دهند. همچنین دانشجویان رشته حقوق و علوم سیاسی به تنهایی بیش از دانشجویان علوم مرتبط به روان‌شناسی و برابر با دانشجویان رشته جامعه‌شناسی باین مسأله توجه کرده‌اند چنانچه ارقام مربوط به افراد فارغ التحصیل علوم انسانی را در نظر گیریم، آنگاه هیچ‌یک دید مباحث مربوط به موا د م خ د ر چندان جایگاه با اهمیتی میان آن‌ها ندارد.

همان طور که در جدول شماره (۱) نشان داده شده است یکصد و پانزده پایان‌نامه دانشجویی از میان یکصد و پنجاه و شش پایان‌نامه، توسط دانشجویان علوم پزشکی تهیه شده است. نکته جالب توجه، آن است که هیچ دانشجوی دکتری‌ای به غیر از دانشجویان رشته‌های پزشکی، پالین‌نمود را به حوزه موا د م خ د ر اختصاص نداده است و تنها دانشجویان رشته پزشکی به این امر پرداخته‌اند. در میان دانشجویان فوق لیسانس نیز دانشجویان رشته‌های پزشکی بیش از دیگران باین موضوع توجه کرده‌اند در عین حال توجه دانشجویان رشته‌های هنری مانند گرافیک و معماری نیز باین موضوع جالب توجه است. بطور کلی برخی از پایان‌نامه‌ها به طور خاص به مسئله موا د م خ د ر و تأثیرات غالباً فیزیکی آن پرداخته و برخی دیگر با بررسی یک مسأله عام‌تر، بخشی از موضوع را به مسئله موا د م خ د ر و اعتیاد اختصاص داده‌اند.

جدول شماره (۱): فراوانی پایان‌نامه‌های تحصیلی به تفکیک مقطع و رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	علوم پزشکی	علوم پایه	معماری	گرافیک	حقوق	توانبخش	روان‌شناسی	علوم تربیتی	معارف و الهیات	جامعه‌شناسی	جمع
دکتر	۹۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۹۶
فوق لیسانس	۱۹	۳	۴	۱	۱۱	۴	۲	۱	۲	۸	۵۵
لیسانس	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۳	۵
جمع	۱۱۵	۳	۴	۱	۱۱	۴	۴	۱	۲	۱۱	۱۵۶

ج) طرح‌های پژوهشی

طرح‌های پژوهشی انجام‌شده در مراکز مختلف و سازمان برنامه و بودجه (سابق) به همراه گزارش‌های دولتی در یک دسته قرار گرفته و مجموعاً ۵۲ طرح پژوهشی و گزارش دولتی مورد بررسی قرار گرفته است. بر خلاف پایان‌نامه‌های دانشجویی، بیش از پنجاه درصد از پژوهش‌های مرتبط با موا د م خ د ر با خاستگاه علمی جامعه‌شناسی انجام شده و پس از آن علوم پزشکی در رتبه بعدی قرار دارد. موضوعات مورد توجه در این پژوهش‌ها عبارت از بررسی علل اعتیاد، بررسی وضعیت اعتیاد در شهرهای مختلف، بررسی‌های پزشکی درمؤرف موا د م خ د ر، اعتیاد مجطالعات مربوط به جوانان و موا د م خ د ر و سیگار، روش‌های جلوگیری از اعتیاد و .. بوده است. این پژوهش‌های غالباً به یک منطقه جغرافیایی و شهر خاص اختصاص دارد و پژوهش‌های ملی به ندرت در این زمینه انجام شده است.

جدول شماره (۲): طرح‌های پژوهشی و گزارش‌ها به تفکیک خاستگاه علمی

وابستگی پژوهشی	علوم پزشکی	روان‌پزشکی	جامعه‌شناسی	روان‌شناسی	علوم تربیتی	حقوق	جمع
طرح‌های عام	۱۰	۱	۱۴	۱	۱	۱	۲۸
سازمان برنامه	۱	۱	۱۲	۳	۲	۰	۱۹
گزارش دولتی	۲	۰	۲	۱	۰	۰	۵
جمع	۱۳	۲	۲۸	۵	۳	۱	۵۲

(د) مقالات

مقاله‌های مختلف پیرامون مسائل گوناگون مرتبط با موا د م خ مد ر در ۱۶۲ عنوان ارائه یا منتشر شده است که از این میان یکصد و بیست و هشت مقاله در سمینارها ارائه شده و سی و چهار مقاله در نشریات معتبر به چاپ رسیده است. بیشتر مقالات ارائه شده در سمینارها در حوزه پزشکی و جامعه‌شناسی قرار دارند. مقالات مجلات نیز محققین علوم پزشکی بیش از دیگران به بهره‌گیری از مقاله پیرامون موا د م خ مد ر پرداخته‌اند. در مجموع حدود سی درصد از مقالات منتشر شده یا ارائه شده در سمینارها با رویکرد پزشکی، حدود بیست و پنج درصد آن‌ها با رویکرد جامعه‌شناختی و بقیه با رویکردهای روان‌شناسی و سایر علوم انسانی تدوین شده‌اند.

جدول شماره (۳): مقالات به تفکیک وابستگی به حوزه‌های علمی

وابستگی پژوهشی	علوم پزشکی	روان‌پزشکی	جامعه‌شناسی	روان‌شناسی	علوم تربیتی	حقوق	علوم دینی	تاریخ	سایر	جمع
مقالات سمینارها	۴۰	۱۱	۳۵	۱۵	۱۵	۱	۶	۳	۲	۱۲۸
مقالات مجلات	۲۰	۲	۵	۰	۷	۰	۰	۰	۰	۳۴
جمع	۶۰	۱۳	۴۰	۱۵	۲۲	۱	۶	۳	۲	۱۶۲

همان طور که در جدول زیر نشان داده شده است، در مجموع ۳۷۰ پایان‌نامه، پژوهش و مقاله مورد بررسی قرار گرفته است که نشان می‌دهند در مجموع نیمی از این فعالیت‌های علمی به وسیله دانشجویان و پژوهشگران رشته‌های پزشکی انجام شده است. پژوهشگران و دانشجویان رشته جامعه‌شناسی با اختلاف چشمگیر در رده دوم و سپس علوم تربیتی و روان‌شناسی قرار دارند. این نسبت نشان می‌دهد پارادایم فکری فعلی در حوزه مسائل مرتبط با موا د م خ مد ر تحت تأثیر علوم پزشکی بوده و این پدیده بیش از همه به عنوان نوعی از بیماری بدنی تلقی می‌شود. همچنین در جداول پیشین دیدیم که کل پایان‌نامه‌های دکتری به وسیله دانشجویان پزشکی تدوین شده است و سایر حوزه‌های علمی در این خصوص اقدامی نکرده‌اند.

از آنجا علوم پزشکی تنها زمانی تولیدی وارد حوزه پژوهشی موا د م خ مد ر شود که واقعه مصرف موا د م خ مد ر رخ داده باشد و در واقع علم ما بعد واقعه است، عملکرد علمی فوق نشان می‌دهد که مباحث پیشینندم‌پیشگیری و جلوگیری از مصرف موا د م خ مد ر چندان مورد توجه حوزه علمی نبوده است. علاوه بر علوم پزشکی، بسیاری از تحقیقات سایر علوم نیز به این پدیده به صورت ما بعد واقعه نگاه آکودو پیامدهای مصرف موا د م خ مد ر یا مسائل مترتب بر مصرف موا د م خ مد ر مانند بررسی وضعیت زنان همسر معتاد) را مورد بررسی قرار داده‌اند. در خصوص نگرش سنجی نیز تنها می‌توان به چند پژوهش اشاره کرد که یا به صورت نظرسنجی و به وسیله صدا و سیمای جمهوری اسلامی انجام شده یا برخی پژوهش‌های خاص که به جامعه آماری محدود مانند معلمان یک منطقه شهری) بسنده کرده‌اند. این نوع پژوهشها نیز غالباً از زاویه آسیبی به مسأله نگاه کرده و از همان پیش‌فرض بدیهی انگاشته شده استفاده نموده‌اند.

جدول شماره (۴): تولیدات علمی به تفکیک وابستگی به حوزه‌های علمی

رشته تحصیلی	علوم پزشکی	جامعه‌شناسی	روان‌شناسی	علوم تربیتی	حقوق و علوم سیاسی	علوم توان بخش	روان‌پزشکی	هنر	تاریخ	علوم دینی	علوم پایه	سایر	جمع
پایان‌نامه	۱۱۵	۱۱	۴	۱	۱۱	۴	۰	۵	۰	۲	۳	۰	۱۵۶
پژوهش	۱۳	۲۸	۵	۳	۱	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۵۲
مقاله	۶۰	۴۰	۱۵	۲۲	۱	۰	۱۳	۰	۳	۶	۰	۲	۱۶۲
جمع	۱۸۸	۷۹	۲۴	۲۶	۱۳	۴	۱۵	۵	۳	۸	۳	۲	۳۷۰

مروری بر برخی مطالعات مرتبط

در ادامه برخی پژوهشهای انجام شده در سطح ملی را که به وسیله سه وزارتخانه انجام شده است، مرور می‌نماییم. پژوهش اول به بررسی ارزشها و نگرش‌های ایرانیان می‌پردازد، پژوهش دوم در میان دانش‌آموزان و پژوهش سوم در میان دانشجویان کشور انجام شده است.

پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰) از جمله پژوهش‌های معتبری است که از سال ۱۳۷۹ آغاز شده و هر دو سال یک بار اجرا می‌شود. در این پیمایش، نگرش‌ها و ارزش‌های مردم ساکن در مرکز بیست و هشت استان کشور مورد تحقیق قرار می‌گیرد. یکی از بخش‌های این پیمایش بررسی نگرش مردم در خصوص مشکلات جامعه از منظر اهمیت و جدی بودن آن‌ها است در موج اول این پیمایش سیزده مشکل مطرح و از پرسش‌پوندگان خواسته شده است میزان جدی بودن هر کدام را اعلام نمایند. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت تنظیم شده و شامل هفت جواب «اصلاً، خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد و کاملاً» است. مشکل اعتیاد در جامعه در میان سیزده مشکل مطرح شده، پس از دو مشکل اقتصادی، حائز رتبه سوم است که ۸۹/۳ درصد از مردم معتقد بوده‌اند، بیش از حد متوسط جدی است.

جدول شماره (۵): فراوانی نسبی نگرش مردم نسبت به جدی بودن مشکل اعتیاد در جامعه

اعتیاد تا چه حد جدی است؟	اصلاً	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کاملاً
فراوانی نسبی پاسخ‌ها	۰/۴	۰/۷	۲/۵	۷/۱	۲۸	۳۷/۸	۲۳/۵

بررسی بیشتر نشان می‌دهد میان جنس و تحصیلات و نگرش به اعتیاد رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی، مردان بیش از زنان مشکل اعتیاد را جدی می‌دانند و افراد با تحصیلات بیشتر اهمیت بیشتری را بیشتر می‌دانند. عین حال میان سن وضع فعلی (تألیف) و وضعیتی که تا قبل با نگرش به این مشکل، رابطه چندان قوی‌ای وجود ندارد.

جدول زیر مشکلات مختلف (در سال ۱۳۷۹) به ترتیب اهمیت نشان می‌دهد. بر اساس داده‌های این جدول تنها دو مشکل اقتصادی (بیکاری و گرانی) جدی‌ترین نسبت به اعتیاد در جامعه هستند و سایر مشکلات که شامل مشکلات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌شوند اهمیت کمتری نسبت به اعتیاد می‌باشند. به عبارت دیگر مهم‌ترین مشکل اجتماعی در نگرش مردم کشور، اعتیاد است.

جدول شماره (۶) نگرش مردم نسبت به مشکلات مختلف به ترتیب اهمیت (۱۳۷۹)

ردیف	عنوان	فراوانی نسبی
۱	بیکاری	۹۳/۸
۲	گرانی	۹۳/۲

ردیف	عنوان	فراوانی نسبی
۳	اعتیاد	۸۹/۳
۴	پارتی‌بازی	۸۷/۱
۵	دزدی و کلاهبرداری	۸۲
۶	طلاق	۷۶/۳
۷	چاپلوسی و تملق	۶۷
۸	اختلاف و چنددستگی	۶۴/۵
۹	روابط نامشروع	۶۴/۳
۱۰	ظلم و تبعیض	۵۸/۶
۱۱	ناامنی	۵۱/۹
۱۲	بی‌ج‌چی به دین	۴۷/۷
۱۳	محدودیت آزادی‌های سیاسی (احزاب مطبوعات و...)	۴۴/۳

موج دوم این پژوهش در سال ۱۳۸۲ انجام شده که موضوع اعتیاد را بطور جدی‌تر وارد پژوهش نموده است. بر اساس نتایج دوم، باز هم اعتیاد به موا د م مخر پس از بیکاری و گرانی، حائز رتبه سوم در میان مشکلات مختلف از نظر مردم است؛ اما این بار ۹۲ درصد از مردم معتقد بودند که مشکل اعتیاد بیش از حد متوسط جدی بوده است؛ یعنی، در موج دوم این پیمایش، حدود سه درصد به افرادی که معتقد بوده‌اند، این مشکل جدی است، افزوده شده است.

جدول شماره (۷): فراوانی نسبی نگرش مردم نسبت به جدی بودن مشکل اعتیاد در جامعه

اعتیاد تا چه حد جدی است؟	ک م	متوسط	ز یاد
فراوانی نسبی پاسخ‌ها	۵	۶/۳	۹
	۲/۱		۲

جدی‌ترین رابطه معنادار تنها میان نگرش به اعتیاد و جنس می‌باشد که مردان، همانند سال ۷۹ در سال ۸۲ نلیین مشکل را جدی‌تر از زنان می‌دانستند؛ البته تفاوت‌ها بسیار ناچیز است و احتمالاً با تغییر جامعه آماری، قابل تغییر است. از این رو، روابط معنادار چه در پیمایش سال ۷۹ و چه در سال ۸۲ چندان مهم نمی‌باشد و قوین گفت جامعه در خصوص اعتیاد تقریباً نگرش مشترکی دارد.

جدول شماره (۸) نگرش مردم نسبت به مشکلات مختلف به ترتیب اهمیت (۱۳۸۲)

فرآوانی نسبی ۸۲	عنوان	ر دیف
۹۶	بیکاری	۱
۹۵/۷	گرانی	۲
۹۲	اعتیاد	۳
۸۸/۱	پارتی‌بازی	۴
۸۵	طلاق	۵
۶۹/۴	دزدی و کلاهبرداری	۶
۶۶/۱	روابط نامشروع	۷
۶۲	تبعیض	۸
۵۵/۷	اختلاف و چنددستگی	۹
۵۲/۲	ظلم و ستم	۱۰
۳۹/۱	ناامنی	۱۱
۳۶/۵	بی‌حسی به دین	۱۲

علاوه بر این سؤال در موج دومین پژوهش فصل خاصی به اعتیاد اختصاص داده شده است که طی آن، پنج سؤال درباره نگرش مردم نسبت به این پدیده پرسیده شده است. پاسخگویان در پاسخ به این سؤال که «به نظر شما با معتادان چه باید کرد؟»، اغلب پاسخ «به مراکز درمانی و بازپروری اعزام شوند.» را برگزیده‌اند. در حالی که ۷۷/۷ درصد از مردم به این پاسخ تمایل داشته‌اند، ۶/۱ درصد از آن‌ها معتقد بودند که باید معتادان را به زندان فرستاد، ۱۵/۲ درصد بر این عقیده بودند که معتادان را باید اعدام کرد و ۱/۱ درصد نظر بر آزاد گذاشتن آن‌ها داشتند. سؤال بعدی در خصوص «افزایش مجازات قاچاقچیان» بوده است که ۸۹/۱ درصد از مردم موافق این گزینه بودند در حالی که ۷/۳ درصد مخالف و ۳/۶ درصد مردد بودند. پیرامون «اعتماد به معتادین»، ۵۰ درصد از مردم معتقد بودند که به فرد معتاد به مقدار «کمی» می‌شود اعتماد کرد، حال آن که ۴۱/۴ درصد صدا این اعتماد را «حدها» می‌دانستند و ۸/۶ درصد معتقد بودند می‌توان به معتادین «زیاد» اعتماد کرد.

در خصوص «ارائه کار به معتادین»، ۷۱/۴ درصد از پاسخگویان در پاسخ به این سؤال که «اگر امکانش را داشته باشید آیا حاضرید به معتادی که ترک کرده کار بدهید؟»، پاسخ مثبت داده‌اند و ۲۸/۶ درصد پاسخ منفی داده‌اند.

درباره «خویشاوندی با فرد معتاد»، ۸۱/۳ درصد از مردم با ازدواج یکی از بستگان خود با معتادی که ترک کرده است، مخالف بوده و تنها ۱۸/۷ درصد موافقین تصوّر بوده‌اند. سه سؤال آخر؛ یعنی، میزان اعتماد به معتاد، ارائه کار به معتاد و ازدواج بستگان با فرد معتاد را می‌توان به نوعی در ردیف طیف فاصله‌سنجی بوگاردوس قرار داد. در طیف بوگاردوس در خصوص یک موضوع سؤالاتی مطرح می‌شود و نسبت میان فرد و موضوع از شدت به ضعف بررسی می‌گردد. همان‌طور که ملاحظه شد ۵۰ درصد از مردم معتقد بودند به فرد معتاد نمی‌توان اعتماد کرد، ۷۱/۴ درصد در صورت امکان به معتادین کار می‌دهند و ۸۱/۳ درصد با ازدواج یکی از بستگان خود با فرد معتاد مخالفند. ازدواج یکی از بستگان با فرد معتاد از بالاترین سطح رابطه (میان‌این سه مقوله) برخوردار است. پس از آن اعتماد به معتاد و در آخر ارائه کار به فرد معتاد قرار دارد. همان‌طور که در نتایج آمد تنها در سطح پایین‌تر رابطه؛ یعنی، ارائه کار به معتاد آن هم در صورتی که امکانش وجود داشته باشد، یک نسبت قابل توجه میان افراد و معتادین وجود دارد؛ یعنی، فرد معتاد در نظام اجتماعی امروز، بنا بر نگرش مردم، دارای جایگاه بسیار پایینی بود و با طرد اجتماعی رو به رو است.

این پیمایش از آنجا که درصدد است ارزش‌ها و نگرش‌های مردم ایران (ساکن مراکز استان‌ها) را مورد سنجش قرار دهد، حوزه پژوهشی خود را بسیار گسترده انتخاب کرده و تنها می‌تواند یک تصویر کلی از نگرش‌های مردم حول موضوعات مختلف را ارائه دهد. به همین دلیل داده‌های این پژوهش در خصوص اعتیاد چندان کاربردی نبوده و نمی‌توان از آن‌ها نتایج روشن و خاصی احصا نمود. مهم‌ترین نتیجه این پژوهش درباره اعتیاد را شاید در اهمیت‌ت‌یابی مسأله دانست که نشان می‌دهد از نظر مردم، اعتیاد مهم‌ترین مشکل در حوزه اجتماعی است که تنها دو مشکل حاد دیگر (گرانی و بیکاری) در رتبه‌ت‌ت بالاتری از آن قرار دارند. علاوه بر آن، این داده‌ها قادر به تعمیم نتایج به تمام حوضه‌ت‌ت موا د م مُخ دُر نمی‌باشند و تنها شکل افراطی مصرف منتهی به اعتیاد است که وارد شمول پیمایش شده است.

پژوهش بعدی با عنوان **وضع موجود سوء مصرف مواد مخدر در میان دانش‌آموزان کل کشور** (صدیق، ۱۳۸۲) در سال ۱۳۸۲ و در سطح مدارس کل کشور در مقاطع سوم راهنمایی تا سوم دبیرستان از طریق نمونه‌گیری و با حجم ۷۵۵۸ نفر انجام شده است. چارچوب نظری و عنوان این پژوهش خود به تنهایی بیانگر زاویه دید پژوهشگر بوده و

نشان می‌دهد که این پژوهش نیز از زاویه آسیمی به مسأله پرداخته است. روش تحقیق آن پیمایش بوده و از تکنیک پرسش‌نامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. فرضیه‌ها در این پژوهش با استفاده از نظریه‌های آسیب‌شناسی و کجروی اجتماعی تهیه شده است که به طور خاص برآمده از سه نظریه «نظریه فشار»، «فقدان فرصت‌های مشروع مرتن» و وجود فرصت‌های نامشروع کلوارد دوالین، نظریه یادگیری؛ «پیوند افتراقی سادرلند و نظریه کنترل اجتماعی»؛ فقدان اتصال با شبکه‌های اجتماعی هرشی می‌باشد. یکی از اهداف این پژوهش، شناخت میزان آسیب‌پذیری در معرض مصرف مواد مخدر و سیگاری بودن دانش‌آموزان است. بر اساس مدل پژوهشی این تحقیق، پایگاه اجتماعی، اعتقادات دینی، کنترل خانوادگی، گروه همالان، انسجام خانوادگی، فعالیت اجتماعی، اوقات فراغت، احساس خود باوری و اعتماد به خود و شنگو اعتیاد در وضعیت در معرض خطر سیگار، مواد مخدر و مشروبات الکلی بودن تأثیرگذار است. سیمای نمونه این پژوهش به طور خلاصه متشکل از ۷۵۵۸ نفر است که شامل ۵۱/۷ درصد پسر و ۴۸/۳ درصد دختر و گروه سنی ۱۵ تا ۱۸ سال می‌باشد.

بررسی تجارب شخصی دانش‌آموزان نشان داده است که ۱۳/۲ درصد از پاسخگویان هیچ آشنایی با سیگار ندارند، ۹/۸ درصد از آن‌ها تنها درباره آن چیزهایی شنیده‌اند، ۷۱/۷ درصد از آن‌ها سیگار را دیده‌اند و تنها ۵/۳ درصد از آن‌ها سیگار کشیده‌اند. درباره تریاک و هروئین نیز به ترتیب ۲۶/۳ درصد و ۴۷/۱ درصد منکر هرگونه آشنایی با آن‌ها بوده، ۵۵/۱ درصد و ۵۱/۴ درصد چیزهایی درباره آن شنیده‌اند و تنها ۰/۵ درصد و ۰/۲ درصد گفته‌اند که این دو مواد را مصرف کرده‌اند.

جدول شماره (۱۰) توزیع پاسخگویان به تفکیک تجارب شخصی مواد مخدر

نوع تجربه	اصلاً تجربه نکرده‌ام	شنیده‌ام	دیده‌ام	مصرف کرده‌ام
سیگار	۱۳.۲	۹.۸	۷.۱	۵.۳
تریاک	۲۶.۳	۵۵.۱	۸.۲	۰.۵
هروئین	۴۷.۱	۵۱.۰	۴.۰	۰.۲
حشیش	۵۲.۷	۴۴.۰	۸.۰	۰.۲
مشروبات الکلی	۳۹.۱	۳۸.۰	۲.۰	۲.۱

درمیلوآن مصرف موا د م خ د ر، ۶۱ نفر از پاسخگویان گفته‌اند: «روزی یک‌بار سیگار می‌کشند.» ۵۷ نفر، هفته‌ای یک بار به مصرف سیگار مبادرت می‌کنند و ۱۸۹ نفر گفته‌اند: «تا کنون سیگار کشیده‌اند.» ۹ نفر از پاسخگویان، هفته‌ای یک بار و ۸ نفر ماهی یک بار تریاک می‌کشند. درباره مصرف هروئین، ۲ نفر گفته‌اند: «هفته‌ای یک بار.»، ۴ نفر م دعی شده‌اند، ماهی یک بار و ۴ نفر هم گفته‌اند که «تاکنون هروئین مصرف نکرده‌اند.» ۵ نفر از پاسخگویان روزی یک بار حشیش می‌کشند و ۹ نفر هم گفته‌اند: «هفته‌ای یک بار حشیش مصرف می‌کنند.» درباره مشروبات الکلی، ۱۴ نفر روزی یک بار، ۲۶ نفر هفته‌ای یک بار، ۴۲ نفر ماهی یک بار و ۵۸ نفر تاکنون یک بار مشروب خورده‌اند.

ام ت مهم‌ترین بخش این پژوهش برای تحقیق حاضر، شاخص‌گرایی به موا د م خ د ر یا اعتیاد می‌باشد. شاخص نگرش به اعتیاد متشکل از هفت گویه است. در گویه اول درباره مضرات فیزیکی موا د م خ د ر، باین عبارت اکتیلا به موا د م خ د ر باعث خراب شدن دستگاه تنفس و قلب آدمی می‌شود»، سؤال شده است. ۹۱.۳ درصد از پرسش‌شوندگان با این گویه موافق بوده و ۳.۸ درصد با آن مخالفت کرده‌اند. گویه دوم نیز به مضرات فیزیکرف موا د م خ د ر می‌پردازد که با این عبارت سنجیده شده است: «مصرف تریاک به هر شکل که باشد، برای سلامتی ضرر دارد.» ۹۰ درصد از پاسخگویان موافق بوده و ۵.۲ درصد از آن‌ها مخالف این عبارت بوده‌اند. گویه سوم می‌گوید: «م خ د ر را حتی ی یک بار هم نباید تجربه کرد.» ۹۱.۳ درصد از دانش‌آموزان موافق این گویه بوده و ۴.۷ درصد مخالفت خود را ابراز کرده‌اند. گویه چهارم با این مضمون مطرح شد که: اعتیاد یک بیماری است که باید آن را درمان کرد.» این گویه، رویکردی آسیب‌شناختی به مسأله اعتیاد دارد که ۸۹.۹ درصد از پرسش‌شوندگان موافق آن بوده و ۴.۹ درصد مخالف بوده‌اند. گویه پنجم، مطرح می‌دارد که اگر آدم پول داشته باشد، مصرف موا د م خ د ر برای او هیچ مشکلی درست نمی‌کند.» ۸۰.۹ درصد از پاسخگویان با آن مخالفت کرده و ۱۱.۳ درصد موافق آن بوده‌اند. گویه بعدی، عبارت از آن است که صرف موا د م خ د ر نوعی خودکشی تدریجی است.» ۷۷.۱ درصد موافق بوده و ۱۲.۹ درصد مخالف. درباره این گویه که: مصرف موا د م خ د ر به آدم کمک می‌کند که مشکلات خودش را فراموش کند.»، ۱۶.۶ درصد موافق بوده‌اند و ۶۵.۳ درصد مخالف.

جدول شماره (۱۰): توزیع پاسخگویان به تفکیک گویه مقیاس نگرش به موا د م خ د ر

مطمئن نیستم	نظری ندارم	کاملاً مخالفم	مخالفم	موافقم	کاملاً موافقم	گویه‌های مقیاس
۲	۲.۹	۲	۱.۸	۱۷	۷۴.۳	اد به موا د م خ د ر باعث

مطالعات موا دّم مُخّ دّر و اعتیاد در نظام آموزش و پژوهش ایران

						خراب شدن دستگاه تنفس و قلب آدمی می شود.
۱.۹	۳	۲.۴	۲.۸	۱۹	۷۱	مصرف تریاک به هر شکل که باشد، برای سلامتی ضرر دارد
۱.۵	۲.۵	۲	۲.۷	۱۵.۴	۷۵.۹	موا دّم مُخّ دّر را حتی یک بار هم نباید تجربه کرد
۱.۹	۳.۳	۲.۱	۲.۸	۲۴.۱	۶۵.۸	اعتیاد یک بیماری است که باید آن را درمان کرد
۳.۱	۴.۸	۶۱.۲	۱۹.۷	۴.۴	۶.۹	اگر آدم پول داشته باشد، مصرف موا دّم مُخّ دّر برای او هیچ مشکلی درست نمی کند
۳.۸	۶.۲	۸.۲	۴.۷	۲۳.۹	۵۳.۲	ف موا دّم مُخّ دّر نوعی خودکشی تدریجی است
۷	۱۱.۱	۴۵.۱	۲۰.۲	۸.۶	۸	ف موا دّم مُخّ دّر به آدم کمک می کند که مشکلات خودش را فراموش کند

بررسی این مقیاس نشان می دهد که تنها ۵ نفر (حدود ۰/۱ درصد از کل پاسخگویان) دارای نگرش کاملاً مثبت به مصرف موا دّم مُخّ دّر می باشند. ۱.۵ درصد شامل ۱۰۷ نفر از دانش آموزان دارای نگرش مثبت به موا دّم مُخّ دّر بوده و ۴.۹ درصد هم نظر بینابین دارند. نظر ۲۶.۵ درصد از پاسخگویان نسبت به موا دّم مُخّ دّر منفی است و نظر ۶۷ درصد کاملاً منفی می باشد.

جدول شماره (۱۰) توزیع پاسخگویان به تفکیک نگرش به موا دّم مُخّ دّر

فرآوانی نسبی	فرآوانی مطلق	نگرش به موا دّم مُخّ دّر
۰/۱	۱۰۷	کاملاً مثبت
۱.۵	۱۰۷	مثبت
۴.۹	۳۵۱	بینابین
۲۶.۵	۱۸۸۵	منفی
۶۷	۴۷۶۷	املاً منفی
۱۰۰	۷۱۱۵	جمع کل

برخی رابطهای علیّی یا شبهعلیّان نگرش به موا دّم مُخّ دّر و متغیّرهای دیگر از این قرارند: لختپوش از پسران دارای نگرش منفی به موا دّم مُخّ دّر هستند.

با افزایش سن، نگرش منفی به موا د م مخر مد کاهش می‌یابد. بالا رفتن مع دال لائوزان با نگرش منفی به موا د م مخر مد دارای رابطه است؛ یعنی، هر چه مع دال بالاتر می‌رود نگرش نیز منفی‌تر است. میان رشته‌های تحصیلی لائوزان و نگرش به موا د م مخر مد رابطه وجود دارد. به عبارت دیگر دانش‌آموزان برخی رشته‌ها دارای نگرش منفی‌تر به موا د م مخر مد می‌باشند. میان قومیّت نگرش به موا د م مخر مد رابطه وجود دارد. دانش‌آموزان متعلق به قوم بلوچ و عرب بیش از دیگران به موا د م مخر مد نگرش مثبت دارند. میان پایگاه اجتماعی و اقتصادی و نگرش به موا د م مخر مد نیز رابطه وجود دارد.

علاوه بر بررسی نگرش لائوزان نسبت به موا د م مخر مد، نگرش آن‌ها به فرد معتاد نیز مورد بررسی قرار گرفته است. سؤال این بخش عبارت بود از «تا چه اندازه دانش‌آموزان به فرد معتاد نگرش منفی یا مثبت دارند؟» در بررسی پاسخ‌ها مشخص شد، ۶.۶ درصد از دانش‌آموزان معتقدند که دوستی با افراد معتاد اشکالی ندارد، ۱۱ درصد از دانش‌آموزان مخالف این گویه هستند که «افراد معتاد شغل و خانواده خود را از دست می‌دهند»، ۱۱.۳ درصد از آن‌ها، مخالف این گویه هستند که مردم معتادان را دوست ندارند»، ۴.۸ درصد هم مخالفین تصوّر هستند که «معتادان نمی‌توانند درست تصمیم بگیرند»، هم‌چنین ۴.۸ درصد اعتقاد دارند که «دوستی با فرد معتاد خطرناک نیست» و در نهایت ۱۱.۳ درصد از دانش‌آموزان اعتقاد ندارند که «معتادان انگل‌های اجتماع هستند».

جدول شماره (۱۲): نگرش پاسخگویان به فرد معتاد

نگرش به فرد معتاد		
م	م	م
خالف	وافق	
۸	۶.	دوستی با افراد معتاد اشکالی ندارد
۸.۳	۶	
۱	۸	افراد معتاد شغل و خانواده خود را از دست می‌دهند
۱	۰.۷	
۶	۸	مردم معتادان را دوست ندارند
۱.۳	۰.۵	
۴.	۸	معتادان نمی‌توانند درست تصمیم بگیرند
۸	۶	
۹	۴	دوستی با فرد معتاد خطرناک نیست
۱.۳	۸	
۱	۸	معتادان انگل‌های اجتماع هستند

۱۶	۲۶	
----	----	--

به طور کلی این شاخص نشان می‌دهد، تنها ۱.۸ درصد از دانش‌آموزان نسبت به فرد معتاد دارای نگرش مثبت بودند و ۶.۶ درصد دیدگاه بینابین دارند و ۹۱.۶ درصد دیدگاه منفی به فرد معتاد دارند. بر اساس نتایج این پژوهش، دختران بیش از پسران نسبت به معتاد نگرش منفی دارند و هرچه سن بالاتر می‌رود و پایه تحصیلی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد، نگرش آن‌ها نسبت به فرد معتاد منفی‌تر می‌شود. دانش‌آموزان برخی رشته‌های تحصیلی (ریاضی فیزیک) نگرش منفی‌تر و دانش‌آموزان برخی رشته‌ها (علوم انسانی) دارای نگرش نسبتاً مثبت‌تری هستند. همچنین بررسی قومیت دانش‌آموزان نشان می‌دهد که افراد وابسته به قوم بلوچ و عرب نگرش مثبت‌تری به معتاد دارند به طور کلی، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد نگرش اغلب دانش‌آموزان نسبت به موا د م خ د ر و اعتیاد منفی است و نیز تعداد کمی از آن‌ها، بنابر پلیمیان، سیگار، موا د م خ د ر و مشروبات الکلی مصرف می‌کنند.

پژوهشی سوم با عنوان «دانشجویان و مسئله د م خ د ر؛ شیویناسی مصرف موا د م خ د ر در بین دانشجویان دانشگاه‌های دولتی» (سراج زاده، ۱۳۸۲)، به وسیله دفتر برنامه‌ریزی اجتماعی و مطالعات فرهنگی وزارت علوم و تحقیقات و فناوری انجام شده است که به طور اختصاصی به دانشجویان می‌پردازد. این پژوهش به روش پیمایش در نیم‌سال اول سال تحصیلی ۱۳۸۱/۱۳۸۲ با نمونه ۵۲۳۱ نفره از ۲۱ دانشگاه دولتی تحت پوشش وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، اجرا شده است. در این تحقیق عنوان شده است که این طرح برای اولین بار به صورت اختصاصی و تفصیلی به موضوع د م خ د ر در بین دانشجویان می‌پردازد. هدف این پژوهش چنین عنوان شده است؛ «اطلاع پیدا کردن از نگرش دانشجویان نسبت به موا د م خ د ر و مشروبات الکلی و نیز آشنایی، دسترسی و استفاده آنان از این مواد. همچنین شناخت متوین عوامل مؤثر و متغیرهای تبیین‌کننده مسأله موا د م خ د ر در بین دانشجویان».

این پژوهش با دو روش «خودگزارشی» بررسی اطلاعات موجود در دفاتر و نهادهایی که به نوعی به مسأله موا د م خ د ر در دانشگاه‌ها ارتباط دارند انجام شده است که از یک‌سو به بررسی داده‌هایی که خود دانشجویان ارائه داده‌اند و سپس به داده‌های ارائه‌شده به وسیله نهادهای مسؤول می‌پردازد. به همین دلیل متغیرهای مورد پژوهش شامل پرسش‌های نگرشی که به بررسی نگرش دانشجویان در خصوص مصرف موا د م خ د ر و مشروبات الکلی می‌پردازد،

پرسش‌های واقعی که به تجربیات و آگاهیها توجه دارد و متغیّی‌های تبیین‌کننده مانند سن و جنس و قومیت که تفاوت‌ها را از آن طریق تبیین نماید، می‌شود.

سیمای جامعه نمونه از این قرار است؛ ۵۰.۴ درصد از پرسش‌شوندگان زن بوده و ۴۹.۶ درصد مرد، ۹۰.۱ درصد از آنها مجرد، ۹.۵ درصد متأهل و ۰.۴ درصدشان مطلقه بوده‌اند. از نظر سنی ۹۲.۳ درصد از کل پاسخگویان در سنین زیر ۲۵ سال قرار داشتند. در این میان، ۴۰.۹ درصد در سنین ۱۷ تا ۲۰ سال و ۵۱.۴ درصد ۲۱ تا ۲۴ ساله بودند.

در بررسی آگاهی دانشجویان، ۸۹.۳ درصد از آنها تاکنون در مورد افزایش مصرف مواد مخرج مدرّ و ۷۸.۲ درصد درباره افزایش مصرف مشروبات الکلی در بین دانشجویان چیزی شنیده‌اند. ۶۴.۴ درصد از آنها تاکنون شواهد تأییدکننده افزایش مصرف مواد مخرج مدرّ مشاهده کرده‌اند و ۵۴.۳ درصد با شواهدی دال بر افزایش مصرف مشروبات الکلی را برخورد داشته‌اند. ۹۶.۸ درصد از پاسخگویان از شیوع مصرف مواد مخرج مدرّ و ۸۸.۳ درصد از آنها از شیوع مشروبات الکلی در بین دانشجویان ابراز نگرانی کرده‌اند. در این حال، ۶۲.۴ درصد از پاسخگویان کاملاً نگران بوده‌اند.

در بهررسی به مواد مخرج مدرّ اقلیت کوچکی؛ یعنی، ۰.۷ درصد گفتند که تهیه آنها مخرج مدرّ و مشروبات الکلی در دانشگاه یا خوابگاه غیر ممکن است اغلب دانشجویان معتقدند تهیه آنها مخرج مدرّ و یا مشروبات الکلی در سطح در دانشگاه یا خوابگاه چندان دشوار نیست.

ارزیابی دانشجویان از شیوع مصرف سیگار، مشروبات الکلی و تریاک در بین دانشجویان از این قرار است؛ ۷۳ درصد شیوع سیگار را در بین دانشجویان زیاد یا بسیار زیاد دانسته‌اند. ۴۷.۶ درصد مصرف تفریحی مشروبات الکلی را زیاد یا بسیار زیاد عنوان کرده‌اند و یک چهارم نیز گفتند که مصرف تفریحی تریاک و نیز مصرف مواد مخرج مدرّ در ایام امتحانات زیاد یا بسیار زیاد است.

در بررسی سنجش نگرش دانشجویان دوبه مواد مخرج مدرّ، اغلب آنها نسبت به مصرف سیگار نگرش منفی داشته‌اند؛ یعنی، ۶۳ درصد در پاسخ به این گزینه که «سیگار کشیدن مقدم مصرف مواد مخرج مدرّ است و باید از آن پرهیز کرد» موافق یا کاملاً موافق بودند.

اکثریت بزرگی از دانشجویان نسبت به مصرف حشیش نگرش منفی داشته‌اند. این نتیجه از بررسی این عبارت که «حشیش، اعتیادآور نیست و نباید از مصرف آن نگران بود.» به دست آمده که ۸۳ درصد از دانشجویان باین عبارت مخالف یا کاملاً مخالف بوده‌اند.

بررسی نگرش دانشجویان نسبت به مصرف تریاک نسبت به حشیش مثبت‌تر بوده است. باین حال ۶۳ درصد از آنها در مورد زبان‌بار بودن مصرف تریاک (به هر شکل) موافق یا کاملاً

موافق بودند. هم‌چنین ۵۷ درصد از آنان با این عبارت که «کسی که اراده‌اش قوی باشد با مصرف گاه به گاه تریاک معتاد نمی‌شود.» مخالف بودند.

بررسی نگرش دانشجویان نسبت به مصرف مشروبات الکلی نشان می‌دهد ۴۶ درصد از آن‌ها با کم‌خطر بودن مشروبات الکلی نسبت به موا د م خ د ر موافق یا کاملاً موافق بودند. در عین حال اغلب آن‌ها موافق بوده‌اند که مصرف مشروبات الکلی حرام است.

در مجموع مقهوان گفت که اکثریت از دانشجویان نسبت به مصرف موا د م خ د ر داری نگرش منفی می‌باشند. ۶۴ تا ۸۶ درصد از این عبارات منفی درباره مصرف موا د م خ د ر موافق بوده‌اند و با عبارات مثبت مخالفت کرده‌اند؛ یعنی، ۸۶ درصد با این عبارت که اگر جوانی موا د م خ د ر مصرف کند اینده شغلی و خانوادگی‌اش را نابود می‌کند.» موافق و بسیار موافق بوده‌اند. ۶۳ درصد از آن‌ها با این توجیه که «وقتی که کسی با غم و اندوه دست به گریبان است، مصرف موا د م خ د ر تنها چیزی است که می‌تواند او را تسکین دهد.» مخالف و کاملاً مخالف بوده‌اند. ۸۱ درصد از دانشجویان با عبارت مصرف موا د م خ د ر اگر به اعتیاد منجر نشود، اشکالی ندارد.» مخالف یا کاملاً مخالف بوده‌اند. حدود ۸۰ درصد از آن‌ها با «صرف تفریحی و محدود موا د م خ د ر اشکالی ندارد.» مخالف یا کاملاً مخالف بوده‌اند. ۷۵ درصد با این عبارت که «موا د م خ د ر را حتی یک بار هم نباید تجربه کرد.» موافق و کاملاً موافق بوده‌اند. ۶۷ درصد از آن‌ها با این نظر که «موا د م خ د ر مصرف می‌کند، خطرناک است.» موافق و کاملاً موافق بوده‌اند. و در نهایت ۶۴ درصد از دانشجویان با عبارت «موا د م خ د ر مصرف می‌کند در بین مردم آبرو و حیثیت ندارد.» موافق یا کاملاً موافق بوده‌اند.

* این مقاله بر اساس داده‌های پژوهشی پیمایش ملی نگرش‌های دانشجویان به مصرف موا د م خ د ر تهران؛ ستاد مبارزه با موا د م خ د ر، ۱۳۸۳) تدوین شده است.

منابع

- ۱- صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۲) «بررسی وضع موجود بمصرف موا د م خ د ر در بین دانش‌آموزان کل کشور»، تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- ۲- دفتر طرح‌های ملی، «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان»، تهران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰.
- ۳- سراج‌زاده، حسین. «دانشجویان و مسأله موا د م خ د ر؛ شیوه‌های مصرف موا د م خ د ر در بین دانشجویان دانشگاه‌های دولتی»، تهران وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳۸۲.

منابع لاتین

1Levine, Harry G, (1979) «The Discovery of Addiction: Changing Conceptions of Habitual Drunkenness in America». **Journal of Studies on Alcohol.** 15 (1979): 493 506

2Mc Kim (1997), «Drug and Alcohol Studies of Medicine», North Carolina: University of North Carolina.

